

Reštaurátorská dokumentácia

**Deesis – ikonostas zo 16. storočia
z gréckokatolíckeho chrámu sv. Lukáša
evanjelistu v Krivom č. ÚZPF 280/2
MK-6775/2022-180**

2023

I. Grafické nákres ikony Deesis

Deesis

 Ikona Deesis - reštaurátorské práce rozpracovaný stav (dokončenie odstraňovania sekundárnych zásahov, petrifikácia, stolárska a rezbárska úprava)

I. Zakladné údaje

- 1.1 Názov pamiatky: **ikonostasu zo 16 str.**
Gréckokatolícky chrám sv. Lukáša evanielistu v Krivom
- 1.2 Číslo pamiatky: **ÚZPF 280/2**
- 1.3 Typ pamiatky: **Tabuľový ikonostas zo 16. storočia**
- 1.4 Materiál: **Polychrómovaná drevorezba, striebrenie na poliment s lazúrami**
- 1.5 Autor: **majster z Pielgrzymky**
- 1.6 Datovanie: **16. storočie**
- 1.7 Umiestnenie pamiatky: **Krivé č. súp. 8, okr. Bardejov, Prešovský kraj**
- 1.8 Majetkoprávne vzťahy: majiteľ – **Gréckokatolícka cirkev, farnosť sv. Lukáša v Krivom**
- 1.9 Adresa: **Krivé 086 04, č. súp. 8, okr. Bardejov, Prešovský kraj**
- 1.10 Reštaurátorské práce: **VIII. etapa reštaurovania ikony Deesis**
- 1.11 Rozmery: **výška: 105 cm, šírka:135 cm**
- 1.12 Zodpovedný reštaurátor: **Mgr. art Zuzana Preisová**

II. Priebeh reštaurovania

Ďalšie reštaurátorské práce zahájené v Rade Veľkého Deesisu, do dnes sekundárne umiestneného ako parapet chóru, kde došlo vďaka otrasom k veľkým úbytkom maľby, Tento rad Deesisu – apoštolov zo 16. stor., z doby, kedy už ako príhovorcovia viac menej vystupujú apoštoly. Na severnej – pravej strane, sa dochoval kompletný rad šiestich apoštolov. Rad je súvislý, ešte bez maľovaných arkátúr, či deliacich lišt. Apoštoly sú nohami natočení k trónu naznačujú, že je im umožnené prosiť a prísť pred tvár Božiu. Reštaurátorské práce pokračovali na ikone Deesis, kde bol v roku 2020 vykonaný sondážny prieskum a v roku 2021 boli vykonané čiastočné reštaurátorské práce.

Ikona Deesis je maľovaná ako Pentamorfón (5 postáv v kompozícii) veľkí archanjeli Michal a Gabriel sú už sčasti za trónom. V jednej ruke držia svetlo sveta a druhou ešte nenápadne spoza trónu poukazujú na Pantokrátora, rovnako ako aj P.Mária a Ján Predchodca (Krstiteľ).

Veľkolepá kompozícia bola v havarijnom stave. Spojivo kriedového podkladu i temperovej maľby dôsledkom vlhkosti (viditeľnej: na zadnej strane tabule nasávaním vlhkosti a z prednej zatečením) mikroorganizmov stratilo v minulosti svoju pevnosť. Maľba sa práškovito rozpadávala a bez odborného zásahu už hrozilo je zaniknutie. Dokladujú to chýbajúce časti tváří – vypichnutých očí, zaniknuté časti drapérii, ktoré boli sekundárne doplnené farebnými, tvrdými, voskovo-živičnými tmelmi a ďalšími sekundárnymi farebnými úpravami na maľbe.

Stav ikony Deesis bol havarijný. 4 tabule sú oddelené, prasknuté, podklad aj s farebnou vrstvou bol na celej ploche dosiek uvoľnený. Došlo k rozsiahlemu uvoľňovaniu maľby aj s podkladom od drevenej podložky. Značne poškodené boli aj reliefne štylizované ornamenty so striebornou fóliou tvoriace pozadie za 5 postavami. Na povrchu ikony sa nachádzala nerovnomerná vrstva zakaleného stmavnutého laku, sekundárnych úprav, kriedových a voskoživičných farebných tmelov, ktoré znižovali čitateľnosť a pôvodnú farebnosť ikon. Ikony sú maľované na drevenej podložke z mäkkého lipového dreva, lepenej zo štyroch pozdĺžnych časti, ktoré sa od seba oddelili a zbortili nakoľko zvlaky, ktoré mali tabulu stabilizovať, boli narušené vlhkosťou a drevokazným hmyzom úplne rozpadli. Ich z nefunkčnosti napomohlo pri upevňovaní na parapet chóru aj skrátenie tabule a čiastočné odstránenie zvlaku na tabuli s maľbou P. Márie, ktorá bola už úplne oddelená. Vlhkosť a klimatické výkyvy spôsobili veľkú degradáciu drevenej hmoty pamiatky, aj preto, lebo sú rôznej hrúbky: v hornej časti hrubšie a v spodnej tenšie, ale aj naopak, v najtenšej časti majú hrúbku sotva 1,5 cm a v hrubšej 3 cm. Na 4 tabuliach s 5 ikonami bolo v tejto etape reštaurovania po dočistení, odstránení všetkých sekundárnych zásahov a spetrifikovaní, na štvrtej tabule v spodnej časti pod ľavou nohou Pantokrátora bola dorezaná časť tabule, vypílenej pri upevnení na chóre.

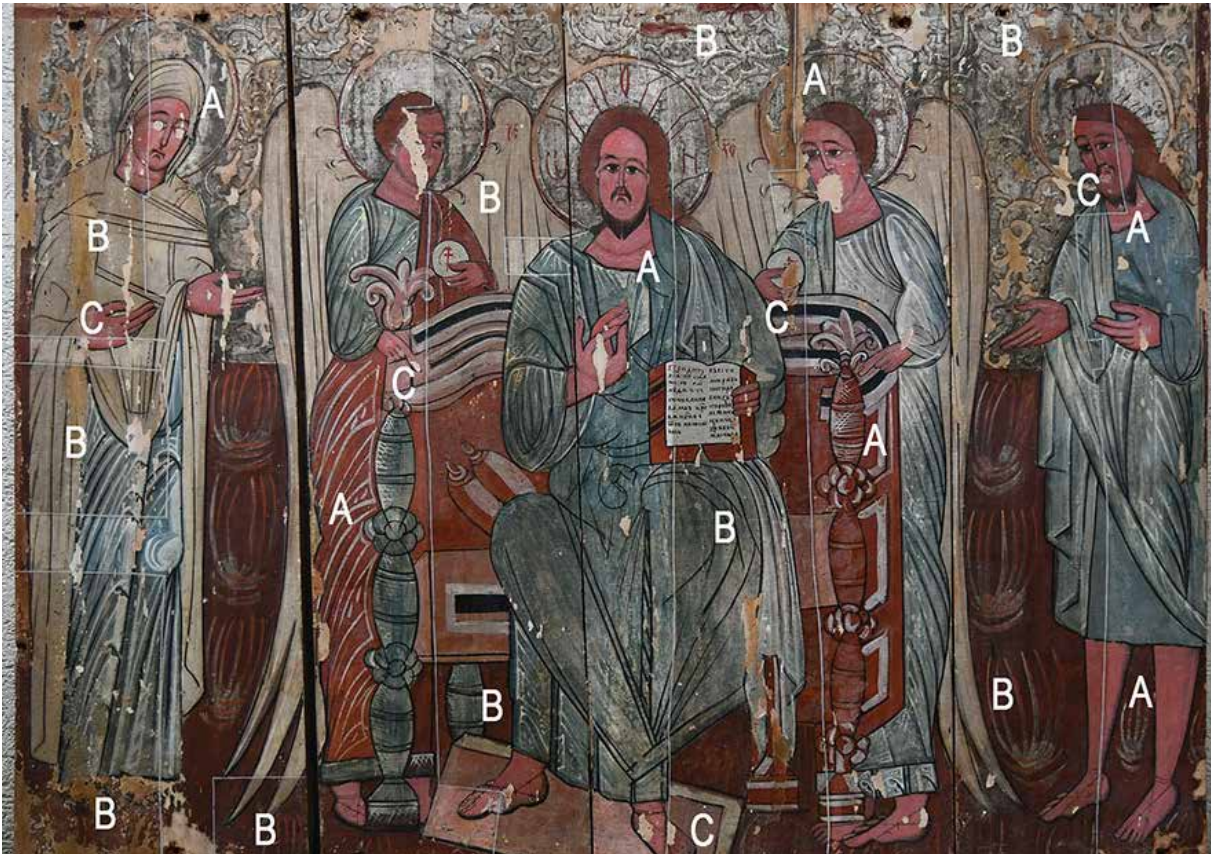
Drevená hmota ikony po spetrifikovaní namočením a podľa savosti a postupného dolievania petrifikačného roztoku, bola opätovne upevnená, nakoľko tenučká podkladová a farebná vrstva /po skúsenosti s predchádzajúcimi už zrestaurovanými ikonami/ bola striežkovite aj šupinovite uvoľnená. Zároveň boli tabule zverákmi upevnené o drevené kozy do vyprchania a vytvrdenia umelej živice z petrifikačného roztoku. Avšak až do vykonania stolárskych a rezbárskych prác, nebolo možné zadnú stranu zakonzervovať teplým voskovým náterom.

Po rozobratí dnes už nevhodného rozpadajúceho sa zvlaku boli 4 tabule s 5 ikonami - postavami najprv spájané lepením predných strán. Každá rozobratá tabula bola postavená kolmo na pracovnú dosku, narezaná na viacerých miestach po celej dĺžke do hĺbky cca 2cm, v dĺžke 5cm a v hrúbke 0,3cm, do nej budú vložené tenké dubové doštičky. To isté bolo urobené aj na druhej tabuli s vyznačením na oboch, aby nedošlo k posunu obrazovej časti. Potom boli obe spájané lepením obrazovou časťou hore kvôli rozličnej hrúbke tabúl, čo bolo veľmi náročné vzhľadom na veľmi krehkú, tenkú cca 0,1cm - 0,2cm podkladovú a farebnú vrstvu a reliéfne pozadie. Navyše tým, že nefunkčné zvlaky tabule nedržali sa tabule od seba oddelili a vo vlhku sa skrútili, takže išlo aj o ich vyrovnávanie. Obrazové časti boli spájané 2 × po dvoch tabuliach a 3 × boli spojené v strede na Pantokrátorovi všetky 4 tabule so snahou udržať rovný povrch na lícnej strane. Po každom spájaní, sňatí zverákov, boli krehké, podkladové a farebné vrstvy a reliéfne pozadie opätovne upevnené. Pretože sú veľmi tenké, bolo rizikom chrániť ich prelepami, ktoré by navyše aj obmedzili a zhoršili možnosť správneho nasadenia obrazovej časti, nakoľko aj na samotnej maľbe sú tenké línie a tiež, aby sa dalo okamžite odstraňovať pretečené lepidlo pri spájaní tabúl.

Následne bolan vykonaná špeciálna parketáž, ktorej zvlaky z dubového dreva niesú zapustené do tenkej a narušenej tabule, ale sú upevnené na jej povrchu malými doštičkami s drevenými kolíkmi. Tieto malé doštičky boli upravované, aby sa prispôbili nerovnej zadnej strane ikony. A až po parketáži, bolo možné ikony otočiť obrazovou plochou hore a po opätovnom upevnení s papierovými prelepami so zatažením. Tu boli ešte dorezané chýbajúce časti tabule, vyplnené kvôli upevneniu na chóre a tiež veľké praskliny lipovým drevom.

Špecifikácia reštaurátorských prác na ikone:

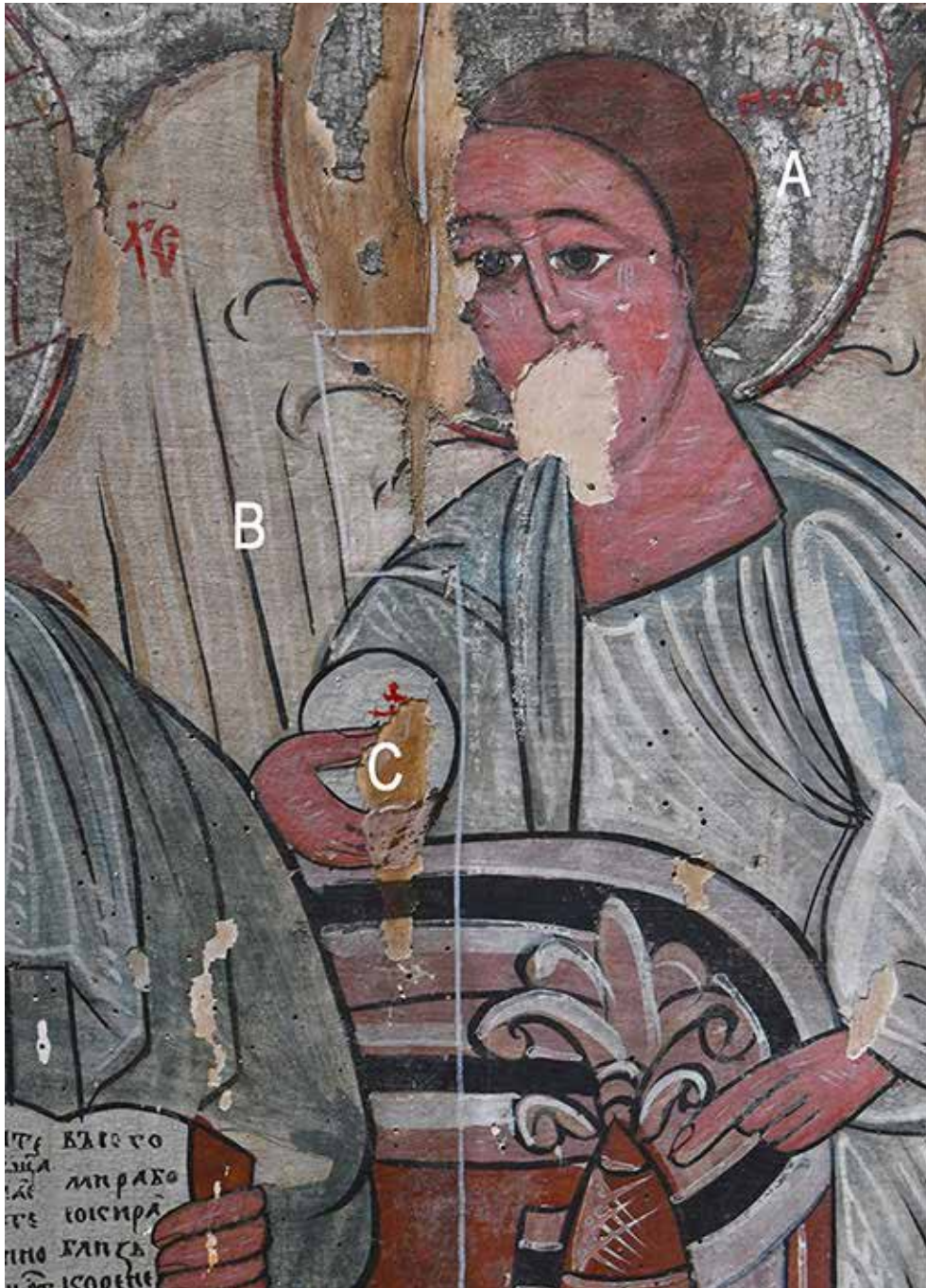
1. V tejto etape reštaurovania bolo vykonané opätovné upevnenie všetkých uvoľnených farebných a podkladových vrstiev želatínovým vodným roztokom s prídavkom proti pliesni.
2. Následne bolo možné z povrchu postupne doodstraňovať a dočistiť pomocou organických rozpúšťadiel a skalpelom povrchové nečistoty, stmavnuté lakové vrstvy a lokálne sekundárne zásahy, sekundárne farebné, tvrdé, voskovo-živičné a kriedové tmely a nevhodné farebné úpravy. Aj počas odstraňovania bolo potrebné sledovať a priebežne upevňovať labilné vrstvy podkladu a maľby.
3. Drevená hmota ikony bola spevnená petrifikáciou v roztoku Solakryl BT 55 v toluéne s prídavkom insekticída a antimikotika.
4. Pri stolárskej úprave bola po rozobratí, nevhodného a rozpadajúceho sa zvlaku, boli 4 tabule s 5 ikonami - postavami najprv spájané lepením predných strán a až následne boli zrealizovaná špeciálna povrchová parketáž, ktorej zvlaky nebudú zapustené do tenkej a navyše červotočom značne narušenej tabule, ale budú na povrchu ikony pridržiavané drevenými štvorčekami, upevnenými do hmoty dreva tabule drevenými kolíkmi.
5. Praskliny boli podľa potreby väčšie vyšpárované, menšie zlepené.
6. Poškodenie drevnej hmoty boli doplnené pilinovým tmelom.
7. Nerovný povrch maľby spôsobený uvoľnením a nadvihnutím podkladových vrstiev od podložky, bola vyrovnávaný zatláčaním a vyhladením s teplou špachtličkou.

Celok, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

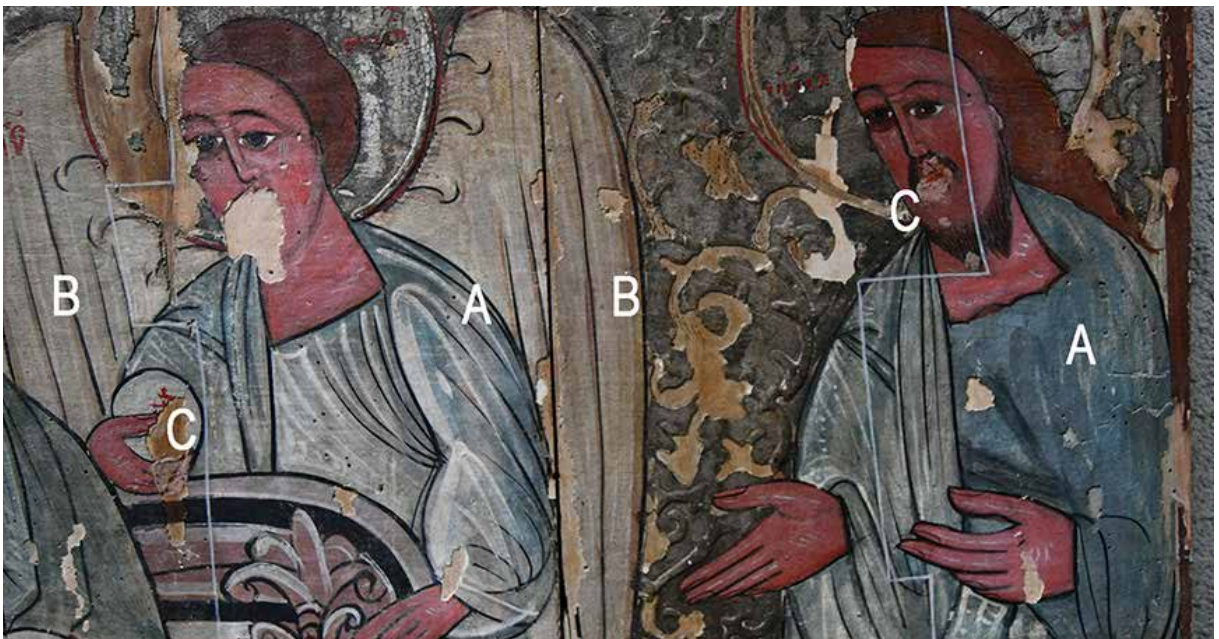
Detail, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

Detail, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

Detail, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

Detail, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

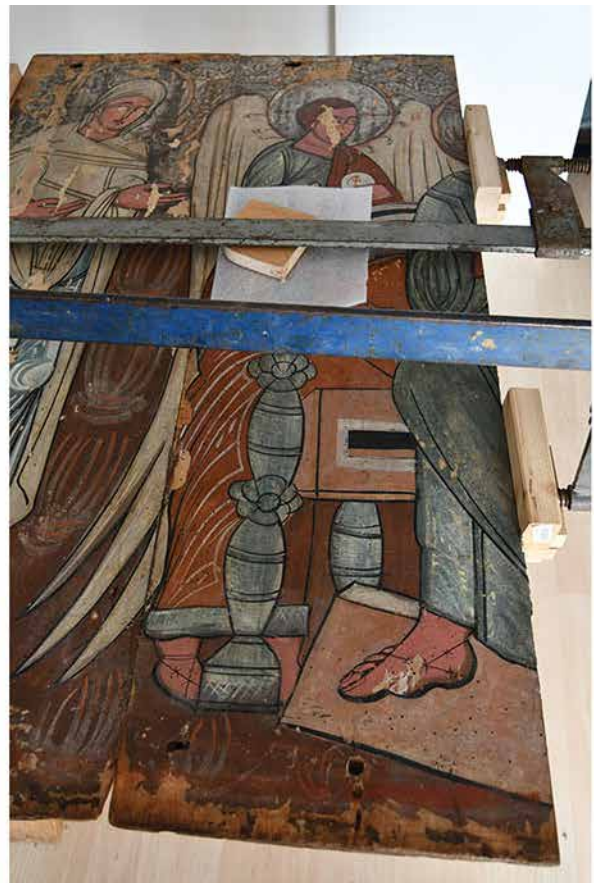
Detail, stav po upevnení a čiastočnom odstranení sekundárnych zásahov a depozitu

Celok, petrifikácia

Stolárska úprava – konsolidácia drevenej podložky

Stolárska úprava – konsolidácia drevenej podložky

Celok, stolárska rezbárska úprava

Celok, stolárska rezbárska úprava

Celok, stolárska rezbárska úprava

Celok, stolárska rezbárska úprava, parketáž

Celok, stolárska rezbárska úprava, parketáž

Celok, po stolárskej a rezbárskej úprave

Detail, po stolárskej a rezbárskej úprave